

ριορίστως και ούτω να δημιουργηθῆ, εἰ δυνατόν, ἰσορροπία μεταξὺ τῶν ἐξουσιῶν. Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ ἔννοια τῆς διαιρέσεως τῶν ἐξουσιῶν ἐμπεριέχει τὴν ἰδέαν τῆς διαιρέσεως τῆς πολιτικῆς δυνάμεως, τῆς συνενώσεως και συγκεντροώσεως τῆς δυνάμεως ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶναι δυνατόν να ἐφαρμοσθῆ και ἐντὸς τῆς δημοκρατικῆς ὀργανώσεως. Ἐν τούτοις ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν ἐπιτυγχάνει τόσον μὲ τὴν διανομὴν τῶν τριῶν θεμελιωδῶν λειτουργιῶν εἰς τρία διάφορα ὄργανα, ὅσον μὲ τὴν παράδοσιν μιᾶς και τῆς αὐτῆς λειτουργίας εἰς πολλοὺς πρὸς ἀλλήλους, εἰ δυνατόν, κατὰ τὰ πολιτικὰ αὐτῶν συμφέροντα, ἀντιμαχομένους φορεῖς ὀργάνων εἰς τρόπον ὥστε ἡ λειτουργία να ἐκτελεῖται ἀπὸ σύνθετον ὄργανον.

Ἄλλοτετα ὁμως ἀπὸ τὴν διαίρεσιν μεταξὺ νομοθεσίας και ἐκτελέσεως εἶναι εἰς τὰ σύγχρονα συντάγματα ἡ διάκρισις μεταξὺ δικαιοσύνης και διοικήσεως. Ἐν τούτοις ἡ διάκρισις αὕτη ἀποβάλλει σὺν τῷ χρόνῳ τὴν σπουδαίαν τῆς σημασίαν, ἔνεκα τῆς καθημερινῶς ἀναπτυσσομένης προσομοιώσεως τῆς διοικητικῆς διαδικασίας πρὸς τὴν διοικητικὴν τοιαύτην, τῆς ἐπεκτάσεως τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης κ. τ. λ.

B. Τὰ ὄργανα τῆς δημιουργίας

(Τὰ πολιτειακὰ ὄργανα)

§ 59. Ἡ πολιτειακὴ τάξις δημιουργεῖται καθ' ὅλας αὐτῆς τὰς βαθμίδας ὑπὸ ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ἡ λειτουργία, ἡ θεσπίζουσα κανόνας, ὀρίζεται ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς τάξεως, διότι ὁ κανὼν ἀνωτέρας βαθμίδος ὀρίζει τὰς προϋποθέσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας τίθεται ὁ κανὼν κατωτέρας βαθμίδος. «Ὁργανον» λοιπὸν τῆς πολιτειακῆς τάξεως εἶναι ὁ τὴν πολιτειακὴν τάξιν, ὅπωςδῆποτε, δημιουργῶν ἢ ἐκτελῶν. Κατὰ τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα πᾶσα πρᾶξις θετικῆς δημιουργίας κανόνων δικαίου εἶναι συνάμα πρᾶξις ἐκτελέσεως τῶν κανόνων· μόνον ἡ λογικῶς πρώτη πρᾶξις τῆς προϋποθέσεως τοῦ θεμελιώδους κανόνος ὡς καθαρὰ θέσις δὲν εἶναι και ἐκτέλεισις ὅπως και ἡ τελευταία πρᾶξις τῆς ἐκτελέσεως ἢ θέσις τῆς ἀναγκαστικῆς πράξεως, δὲν εἶναι πλέον θέσις κανόνος.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δέον να σημειωθῆ, ὅτι διὰ τὴν πολιτειολογίαν

ἔχει σπουδαιότητα κυρίως ἡ ἔννοια τῆς *ἀντικειμενικῆς λειτουργίας τοῦ ὄργάνου* ὡς γεγονότος τῆς δημιουργίας τῶν κανόνων ἢ τῆς ἐκτελέσεως κανόνων, καὶ ὄχι ἡ ἔννοια τοῦ ὄργάνου ὡς *ὑποκειμένου*. Ὁ ἐκτελῶν τὴν λειτουργίαν τοῦ ὄργάνου, τουτέστι ὁ καλούμενος *φορεὺς τοῦ ὄργάνου*, λαμβάνεται τόσον μόνον ὑπ' ὄψει ὅσον οὗτος θέτει τὸ ὑπὸ τῆς *ιάξεως* κανονιζόμενον γεγονός. Εἰς τὴν εὐρυτάτην ταύτην ἔννοιαν τῆς οὐσίας τοῦ δικαίου, τὴν *πρωταρχικὴν ἔννοιαν τοῦ ὄργάνου*, πᾶσα θέσις ἑνὸς ὑπὸ τοῦ δικαίου κανονιζομένου γεγονότος εἶναι λειτουργία ὄργάνου, ἡ ἔννοια δὲ τοῦ ὄργάνου δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρὰ καταλογισμόν ἑνὸς γεγονότος εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πάντα τὰ γεγονότα κανονιζούσης τάξεως, ἐπειδὴ τὸ γεγονός τοῦτο τίθεται, εἶναι τεθειμένον, ἐν τῷ συστήματι.

§ 60. Ἐντὸς τῆς εὐρυτάτης ταύτης ἔννοιας τῆς λειτουργίας τοῦ ὄργάνου διακρίνεται πρωτίστως μία στενωτέρα ἔννοια ἣτις εἶναι προσδιορισμένη *κατὰ τὸ περιεχόμενον* τοῦ δικαίου, ἥτοι ἡ *θέσις τῆς ἐξαναγκαστικῆς πράξεως καὶ ἡ νόμιμος αὐτῆς προετοιμασία*. Πρόκειται περὶ τῆς *πολιτειακῆς πράξεως ὡς ἀντιδράσεως τοῦ δικαίου*. Μὲ τὸν ἀναπτυσσόμενον καταμερισμὸν τῆς ἐργασίας, ὡς ἐσημειώσαμεν ἤδη εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον, ἡ θέσις τῶν πράξεων τούτων ἐπιφυλλάσσεται ὑπὸ τῆς ἐννόμου τάξεως εἰς *ἀνθρώπους ἀκριβῶς χαρακτηριζόμενους*, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὸν *πολιτειακὸν μηχανισμόν* κατὰ τὴν στενὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου. Περαιτέρω ὅμως εἶναι δυνατὸν μὲ τοὺς ἀνθρώπους τούτους νὰ συνδεθοῦν *καὶ ἄλλαι λειτουργίαι*, ὅπως εἶναι ἡ προηγουμένως μνημονευθεῖσα ἄμεσος πολιτειακὴ διοίκησις. Τὸ σύνολον τῶν οὕτω χαρακτηρισθέντων γεγονότων τιθέμενον ὑπὸ τῶν πολιτειακῶν ὀργάνων κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ περιεχομένου τοῦ δικαίου, συνίστησι *τὴν ἔννοιαν τῆς πολιτείας κατὰ τὴν σημασίαν τοῦ περιεχομένου τοῦ δικαίου*. Τὰ κριτήρια διὰ τὸν προσωπικὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ πολιτειακοῦ ὄργάνου, τοῦ φέροντος τὴν στενὴν ταύτην ἔννοιαν τῆς πολιτείας, εἶναι τὰ ἀκόλουθα. Πρῶτον ἡ λειτουργία δεόν νὰ ἐκτελεῖται *κατὰ καθήκον*, ὅποτε τὸ ἰδιαίτερον γνῶρισμα αὐτοῦ τοῦ καθήκοντος δικαίου, τοῦ ὁποίου περιεχόμενον εἶναι ἡ πολιτειακὴ λειτουργία, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ὄργανον ὑποχρεοῦται κατὰ τὸ πειθαρχικὸν δίκαιον, δεόν νὰ ἀσκῆται ὡς *ἐπάγγελμα τῆς ζωῆς*. Μετ' αὐτοῦ δὲ συνδέεται τὸ γεγονός ὅτι ἡ λειτουργία εἶναι *ἐμμισθός*. Ἡ πληρωμὴ γίνεται ἀπὸ τὸν *fiscus* ἢ ὅπως λέγουσιν συνή-

θως, ἀπὸ τὴν πολιτείαν ὡς *fiscus*. Ἡ ὑπαρξίς ἐνὸς τοιούτου **κεντρι-
κοῦ ταμείου**, τοῦ ὁποίου ἡ ἴδρυσις ὀρίζεται ὑπὸ πολιτειακῶν κανό-
νων δικαίου, ἔχει διὰ τὴν σύστασιν τοῦ πολιτειακοῦ ὀργάνου ὑπὸ τὴν
ἔννοιαν τοῦ περιεχομένου τοῦ δικαίου, συνεπῶς δὲ καὶ διὰ τὴν ἔν-
νοιαν τῆς πολιτείας ὡς περιεχομένου δικαίου, σπουδαιοτάτην σημα-
σίαν. Ἀποτελεῖ ὁμολογουμένως τὴν σπονδυλικὴν στήλην, τὸν θεμέ-
λιον στῦλον τοῦ σκελετοῦ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐν προκειμένῳ χαρακτη-
ρίζεται ὡς «**πολιτειακὸς μηχανισμὸς**», τὸ πολιτειακὸν ὄργανον κατὰ
τὴν ἔννοιαν τοῦ περιεχομένου τοῦ δικαίου, ὁ πολιτειακὸς «**ὑπάλλη-
λος**». Χαρακτηρίζεται δὲ περαιτέρω ὑπὸ εἰδικῆς τινὸς **θέσεως ἐν τῷ
δικαίῳ**. Εἰς τὰς συγχρόνους πολιτείας στηρίζεται αἴτιη κατὰ κα-
νόνα ὄχι ἐπὶ μιᾶς πράξεως ἀφορώσης, κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ
ἀστικοῦ κώδικος, εἰς τὸ συμβόλαιον ἐργασίας, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ **διορισμοῦ**
(πράξεως διορισμοῦ), κρινομένου κατ' εἰδικοὺς κανόνας, δι' οὗ ἐπιτρέ-
πεται μὲν εἰς τὸν ὑπάλληλον νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν προσδιορισμὸν
τοῦ «**ἂν**» ὄχι ὁμως καὶ τοῦ «**πῶς**» θὰ εἶναι ἡ σχέσις τῆς ὑπηρεσίας
του. Τὸ περιεχόμενον τῆς ὑπηρεσιακῆς σχέσεως τοῦ πολιτειακοῦ ὑπάλ-
ληλου κανονίζεται ὑπὸ τῶν **ὑπηρεσιακῶν διατάξεων**. Οὕτως ὀρίζε-
ται καὶ ἡ **ιεραρχικὴ διαίρεσις** κατὰ βαθμίδας ἀξιωματῶν καὶ μι-
σιῶν. Ὁ πολιτειακὸς ὑπάλληλος δὲν εἶναι δυνατὸν **ν' ἀπολυθῇ μο-
νομερῶς**, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν ἐπιβάλλεται πειθαρχικὴ
ποινὴ ἔνεκα παραλείψεως ἢ προσβολῆς καθήκοντος, ἔχει δικαίωμα
συντάξεως καὶ αὐτὸς καὶ ἡ χήρα αὐτοῦ ὡς καὶ τὰ ἀναποκατάστατα
παιδιά του.

§ 61 Τὰ οὕτω προσωπικῶς χαρακτηρισθέντα ὄργανα, τουτέστι
τὰ τόσον ἀκριβῶς χαρακτηρισθέντα γεγονότα, ἢ ἡ ταῦτα ρυθμίζουσα
τάξις ἀποτελεῖ τὸν σχετικῶς ἰσχυρότερον ἐκεῖνον σκελετὸν τῆς πολι-
τείας, τὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὡς «**πολιτειακὸν μηχανισμὸν**» χαρακτη-
ριζόμενον. Ἐν τούτοις δὲν δημιουργεῖται δι' αὐτοῦ μία σαφῆς καὶ
ἀκριβῆς γραμμὴ ὁρίων διὰ τῆς ὁποίας νὰ ὀρίζεται ἡ πολιτεία, κατὰ
τὴν ἔννοιαν τοῦ **περιεχομένου τοῦ δικαίου**, ἀπὸ τὴν γενικὴν ἔκτα-
σιν πολιτειακῆς τάξεως, καὶ κυρίως διότι τὰ ἀνωτέρω μνημονευ-
θέντα κριτήρια τοῦ πολιτειακοῦ ὀργάνου, κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ περιε-
χομένου τοῦ δικαίου, δὲν εἶναι ὅλα δεδομένα χωρὶς ἐξαίρεσιν. Ἐπει-
τα δὲ διότι γενικῶς κατατάσσει κανεῖς ὠρισμένας ἄλλας λειτουργίας,
ὧν οἱ φορεῖς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῶν ποσῶς ὡς «**ὑπάλλη-**

λοι», εἰς τὸ σύνολον αὐτὸ τῶν γεγονότων, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται ὡς πολιτεία, κατὰ τὴν στενὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου. Οὕτω π. χ. εἶναι πᾶσαι αἱ πρὸς δημιουργίαν τῶν γενικῶν κανόνων ἀνωτέρου βαθμοῦ γεγόμεναι πράξεις τῶν **ἐκλογέων**, τῶν **βουλευτῶν** καὶ τοῦ **μονάρχου**, αἱ ὁποῖαι ἢ δὲν παρουσιάζουν κανένα ἀπὸ τὰ μνημονευθέντι κριτήρια ἢ μόνον μερικά. Ἡ σχέση τῆς εὐρείας, τυπικῆς ἔννοιᾶς (τῆς ἔννοιᾶς τῆς **οὐσίας** τοῦ δικαίου) τῆς πολιτείας, ἣτις ἀποτελεῖ τὸ μόνον μέτρον διὰ τὰ πλεῖστα προβλήματα τῆς γενικῆς πολιτειολογίας, πρὸς τὴν στενὴν ἔννοιαν τῆς πολιτείας, κατὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ δικαίου, ὁμοιάζει πρὸς ὄργανικόν κύτταρον, τοῦ ὁποῖου τὸ πλάσμα βαθμηδὸν ὁλοκληροῦται πρὸς τὸ κέντρον εἰς πυρῆνα, ὅστις δὲν χωρίζεται σαφῶς εἰς κανένα μέρος ἀπὸ τὴν λοιπὴν μᾶζαν τοῦ κυττάρου.

§ 62. Διὰ τῆς ἐννόμου τάξεως ὄχι μόνον κανονίζεται μία ὁρισμένη λειτουργία ὄργανου, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁρίζεται καὶ ποῖος θὰ ἐκτελῇ τὴν λειτουργίαν ταύτην. Ὁ ὁρισμὸς αὐτὸς εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ γενικῶς εἰς τρόπον ὥστε μία πολλότης ἀνθρώπων νὰ ἐκπληρῇ τὰς προσωπικὰς προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι καὶ αἱ προϋποθέσεις τῆς λειτουργίας. Ἐπειτα εἶναι ἀναγκαῖα μία εἰδικευτιπὴ πράξις τῆς ἐπιλογῆς, ἵνα ἀποκτηθῇ ὁ ὁρισμένος ἄνθρωπος διὰ τὴν ὁρισμένην ὑπηρεσίαν, ἢ **δημιουργία** τοῦ ὄργανου. Γίνεται δὲ διὰ **διορισμοῦ**, **ἐκλογῆς**, ἢ **κλήρου**. Εἶναι ὅμως δυνατὸν ἤδη ἐν τῷ νόμῳ νὰ ὁρίζεται ὁ προσωπικὸς χαρακτηρισμὸς τοῦ φορέως τοῦ ὄργανου εἰς τρόπον ὥστε ἐκάστοτε ἓνας μόνον ἄνθρωπος νὰ ἔχῃ τὰς ἀναγκαῖας ἰδιότητας. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι περιττὴ ἡ πρᾶξις τῆς δημιουργίας π.χ. ὡς μονάρχης παρουσιάζεται πάντοτε ὁ ἀρχαιότερος υἱὸς τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως. Ἐν τούτοις καὶ ἐν προκειμένῳ εἶναι ἀνάγκη πράξεως δημιουργίας (Kreationsakt), δι' οὗ νὰ ὁρίζεται νομίμως ὁ φορεὺς τοῦ ὄργανου ὡς τοιοῦτος, τουτέστι εἶναι ἀνάγκη πράξεως, διὰ τῆς ὁποίας νὰ ὁρίζεται, κατὰ τοὺς κανόνας καὶ τὰς δεσμεύσεις τοῦ δικαίου, **ποῖος** κατέχει τὴν μοναδικὴν αὐτὴν ποιότητα (ἵνα εἶναι πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ ἀποθανόντος μονάρχου.) Ἡ παραδεδομένη θεωρία δὲν ὁμιλεῖ ἐπὶ τοῦ προκειμένου περὶ δημιουργουμένων, ἀλλὰ περὶ **ἀμέσως διὰ τοῦ νόμου** προσκαλουμένων ὄργάνων. Τῇ ἀληθείᾳ ὅμως πρόκειται καὶ ἐδῶ περὶ πράξεως δημιουργίας, ἀν καὶ περὶ πράξεως τῆς **αὐτοδημιουργίας**.

§ 63. Ἀναλόγως δὲ πρὸς τὸν τρόπον καθ' ὃν τίθεται τὸ γεγονός

τῆς λειτουργίας τοῦ ὄργάνου, διὰ τῆς πράξεως ἑνὸς ἀνθρώπου ἢ διὰ τῆς συμπράξεως πολλῶν, εἶναι δυνατόν νὰ διακρίνωμεν ἀπλᾶ (εἰδικὰ) ὄργανα καὶ σύνθετα ὄργανα. Ἡ σύνθεσις μιᾶς λειτουργίας ὄργάνου ἀπὸ μερικᾶς λειτουργίας εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ κατὰ δύο τρόπους· ἢ πρέπει τὰ μερικὰ ὄργανα τὰ συμπράττονται εἰς τὴν γενικὴν λειτουργίαν νὰ θέσουν πράξεις τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου ἢ διαφόρου περιεχομένου. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν εἶναι δυνατόν νὰ διακρίνωμεν πάλιν, ἂν εἶναι μόνον δύο ἢ περισσότερα μερικὰ ὄργανα, τῶν ὁποίων ἢ πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν κατευθυνομένη ἔκφρασις τῆς βουλήσεως δημιουργεῖ τὴν πράξιν τοῦ ὄργάνου. Οὕτω γίνεται π.χ. ὅταν ἡ πράξις τοῦ ὄργάνου τίθεται διὰ τῆς συμπράξεως δύο ὑπάτων ἀρμοστῶν ἢ δύο βουλῶν ἑνὸς κοινοβουλίου. Παράδειγμα δὲ διὰ τὴν σύνθεσιν ἐκ δύο ἢ περισσοτέρων ὁμοίως κατευθυνομένων μερικῶν πράξεων, ἀποτελεῖ ἡ δημοσίευσις διατάγματος ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου πολιτικοῦ ἀρχοντος ὑπογεγραμμένου ὑπ' ὅλων τῶν ὑπουργῶν. Ἴδου δὲ καὶ μία εἰδικὴ περίπτωσις· ἂν τὰ κατὰ μέρος ὄργανα, τῶν ὁποίων αἱ ὁμοίως κατευθυνόμεναι ἔκφρασις βουλήσεως, ἀποτελοῦν τὴν γενικὴν πράξιν, εἶναι κατ' εἰδικὸν τρόπον ὀργανωμένα (προϊστάμενος, τάξις συσχέψεως, λήψις ἀποφάσεως κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς πλειοψηφίας) τότε γίνεται λόγος περὶ *συλλογικὸν ὄργανον* (Kollegialorgan). Ὡς παράδειγμα τῆς συνθέσεως ἀπὸ περισσοτέρας μερικᾶς λειτουργίας ἐχούσης διάφορον περιεχόμενον ἀναφέρομεν τὴν νομοθετικὴν πράξιν ἐν τῇ συγχρόνῳ πολιτείᾳ. Συνίσταται δὲ κυρίως ἀπὸ τὰς ἀκολούθους πράξεις 1. ἀπὸ τὴν κατάπρωτοβουλίαν πρότασιν ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως ἢ ἑνὸς μέλους τοῦ κοινοβουλίου, ἧς τὸ περιεχόμενον εἶναι· τὸ κοινοβούλιον πρέπει νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸ σχέδιον ἑνὸς νόμου. 2. Ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τῆς βουλῆς ἢ τῶν δύο βουλῶν, ἣ ἢ ἔννοια εἶναι· ὠρισμένον τι περιεχόμενον δέον νὰ γίνῃ νόμος. Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἔχει 3. ἡ ἐνδεχομένη κύρωσις ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου πολιτικοῦ ἀρχοντος. 4. Ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν ἢ ὁποία σημαίνει ἐπικύρωσιν τοῦ γεγονότος ὅτι ἐγένετο συμφώνως πρὸς τὸ σύνταγμα καὶ τέλος 5. Ἀπὸ τὴν γνωστοποίησιν τῆς ὁποίας ἡ ὑποκειμενικὴ ἔννοια εἶναι ἐπίσης διάφορος ἐκείνης ἣν ἔχει ἡ διὰ τῆς βουλῆς ψήφισις νόμου. Νομοθετικὸν ὄργανον δὲν εἶναι οὔτε ἡ βουλή αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν οὔτε ὁ ἀνώτατος πολιτικὸς ἀρχων, ἀλλὰ τὸ σύνολον ἐκείνων οἱ ὁποιοὶ θέτουν τὰ γεγονότα τὰ μόνον ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν ἀποδίδοντα τὴν νο-

μοθετικήν πράξιν. Ἐάν ἡ λειτουργία ἐνὸς ὀργάνου συντίθεται ἀπὸ τοιαῦτα περισσότερα μέρη, τότε ἐπεται κατ' ἀνάγκην ἀναπόδραστον ὅτι πρέπει νὰ κανονισθῇ ἡ περίπτωσις διὰ τῆς συνενώσεως καὶ τοῦ συναρμονισμοῦ τῶν μελῶν εἰς τι ὅλον. Ἐν προκειμένῳ γίνεται λόγος περὶ «διαδικασίας» (Verfahren, Prozess). Ἐπίσης καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν «ποινικὴν διαδικασίαν» (Strafprozess) ἢ «πολιτικὴν διαδικασίαν» (Zivilprozess) εἰς τὴν στενὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου, ἀποτελεῖ μόνον μίαν εἰδικὴν περίπτωσιν. Διότι καὶ ἡ λειτουργία τοῦ ὀργάνου τῆς καλουμένης ἀπονομῆς τοῦ δικαίου (Rechtssprechung) ἐμφανίζεται ὡς σύνθετος πράξις ὀργάνου, ὡς ὠρισμένη σειρά πράξεων, τῶν ὁποίων τὸ σύνολον ἀποτελεῖ τὴν λειτουργίαν.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα προσκύπτει, ὅτι ἡ συνήθης διάκρισις μεταξὺ ἀνεξαρτήτων καὶ ἐξηρημένων ὀργάνων εἶναι λίαν *σχετικὴ*, ὅτι κατὰ βάθος ὅλαι αἱ ἐνέργειαι ὀργάνων ὅπωςδῆποτε συνδέονται πρὸς ἀλλήλας εἰς τρόπον ὥστε μόνον *σχετικῶς* ὑπάρχουν ἀνεξάρτητοι πράξεις ὀργάνου καὶ ὅτι «ἀνεξάρτητον» μόνον τὸ σύνολον ὅλων τῶν πράξεων ὀργάνου, ἢ γενικὴ διαδικασία τοῦ δικαίου ἢ τὸ σύνολον τῆς πολιτείας ὡς διαδικασία τῆς πάντοτε ἀναδημιουργουμένης τάξεως, ἢ πολιτεία ὡς καθολικὴ λειτουργία.

§ 64 Ὡς ὑψιστος θεμελιώδης ὄρος διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ πολιτειακοῦ ὀργάνου πρέπει νὰ θεωρῆται ἡ *κανονικότης*. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θέτει κανεὶς ὡς «νομιμότητα τῆς ἐκτελέσεως» ἀποτελεῖ μόνον εἰδικὴν περίπτωσιν τῆς γενικῆς, ὀλοκλήρου τῆς πολιτειακῆς δράσεως δεσποζούσης ἀρχῆς τῆς *κανονικότητος*, ἣν ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν ἠδυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν καὶ ὡς νομιμότητα (Rechtsmässigkeit). Πρόκειται κυρίως περὶ ἀκυρότητος ἢ ἀκυρώσεως τῆς ἀντικανονικῆς πράξεως περὶ πεθαρχικῆς εὐθύνης τοῦ ἀντικανονικῆς πράξεις θέτοντος ὀργάνου, καὶ περὶ τοῦ ὑπευθύνου τοῦ ὀργάνου διὰ τὴν δι' ἀντικανονικῶν πράξεων δημιουργηθεῖσαν ζημίαν. Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἀνήκει καὶ τὸ πρόβλημα τῆς *ἐξετάσεως τῆς νομιμότητος* τοῦ ἐκτελεσθησομένου κανόνος ἐκ μέρους τοῦ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὑποχρεωμένου, εἴτε ἐνὸς ὀργάνου κατὰ τὴν στενὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου, εἴτε ἐνὸς «ὑπηκόου». Ὡς δικαιολογικὴ ἀρχὴ πρέπει νὰ θεωρῆται, ὅτι ὁ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὑποχρεούμενος (ἢ καὶ ὁ δικαιούμενος) δικαιούται νὰ ἐξετάσῃ τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἐκτελεσθησόμενον κανόνα καὶ νὰ αποφασίσῃ περὶ τῆς νομιμότητός του, τουτέστι εἰς περίπτωσιν τῆς νομιμότη-

τητος δικαιούται νὰ μὴν τὴν ἐκτέλεση, ἐφ' ὅσον βεβαίως ἢ δυνα-
τότης αὕτη δὲν περιορίζεται ἢ δὲν ἀπαγορεύεται διὰ θετικῆς
τινος διατάξεως δικαίου. Ὁ περιορισμὸς δύναται νὰ ἔχῃ διαφό-
ρους βαθμούς. Ἡ πλήρης ἀφαίρεσις τοῦ δικαιώματος νὰ ἐξετάσῃ τὸν
ἐκτελεσθησόμενον κανόνα κείται βεβαίως ἔξω τῆς δυνατότητος τοῦ
θετικοῦ δικαίου. Ὁ ὅρισμὸς ὅστις θὰ ὠριζεν, ὅτι εἶναι κανεὶς ὑπο-
χρεωμένος νὰ ἐκτελῇ κάθε τι τὸ ὁποῖον νὰ ἰσχύη ὡς δίκαιον, θὰ
ἀνῆρει τὸ νόημα τῆς ἐννόμου τάξεως. Συμφώνως πρὸς ταῦτα θὰ
πρέπει ἀντικειμενικῶς νὰ ἰσχύη ὡς κανὼν μόνον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον
μᾶς ὑποχρεώνει νὰ τὸ ἐκτελοῦμεν. Ἡ σπανιωτάτη περίπτωσις τῆς
ἀπολύτου ἀκυρότητος δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀποκλεισθῇ, καίτοι ἡ τά-
σις τοῦ θετικοῦ δικαίου νὰ θεωρῇ τὴν ἀντικανονικὴν πράξιν δικαίου
μόνον ὡς ἀκυρώσημον, εἶναι δυνατὸν νὰ φθάσῃ πολὺ μακρὰν.

§ 65. Διάφορον ἀπὸ τὸ ζήτημα τῆς σχέσεως τοῦ πολιτειακοῦ
ὄργάνου πρὸς τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἐκτελεσθησόμενον κανόνα, εἶναι τὸ ζή-
τημα τῆς σχέσεως τῶν πολιτειακῶν ὀργάνων ἀναμεταξύ των.
Ἐπὶ τοῦ προκειμένου προέχει ἡ σχέση τῆς ὑπαλληλίας καὶ
συναλληλίας τῶν ὀργάνων. Ἡ τελευταία εἶναι δυνατὸν νὰ καθορι-
σθῇ μόνον ἀρνητικῶς διὰ τῆς ἐλλείψεως σχέσεως ὑπαλληλίας. Ὑπαλ-
ληλίαν κατὰ τὴν εὐρυτάτην ἔννοιαν ἔχομεν μεταξὺ τοῦ θέτοντος τὸν
κανόνα καὶ τοῦ ὑποχρεουμένου διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καιόνος. Ἐπὶ
τοῦ προκειμένου ὁμως δεόν νὰ σημειωθῇ, ὅτι οὐσιώδης σχέση ὑφί-
σταται μόνον μεταξὺ τοῦ ἐκτελεστοῦ καὶ τοῦ ἐκτελεσθησομένου κανό-
νος καὶ ὄχι μεταξὺ ἐκτελεστοῦ καὶ θέτοντος τὸν κανόνα. Ὑποτάσσε-
ται κανεὶς εἰς τὸν κανόνα καὶ ὄχι εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὅστις, ὑποκεί-
μενος καὶ αὐτὸς εἰς ἄλλους κανόνας, τίθησι τὸν κανόνα. Ὡστε μόνον
κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην εἶναι ἀκριβὲς νὰ ὁμιλῇ κανεὶς περὶ προϊ-
σταμένης καὶ ὑφισταμένης τάξεως ἐν τῷ συστήματι τῆς πολιτείας.
Ὑπαλληλίαν κατὰ τὴν στενωτέραν ἔννοιαν ἔχομεν εἰς ὅλας τὰς περι-
πτώσεις καθ' ἃς εἶναι κανεὶς ὑποχρεωμένος νὰ ἐκτελέσῃ κανόνα τε-
θέντα ὑφ' ἑνὸς ἄλλου. Προκειμένου περὶ γενικῶν κανόνων εἶναι φα-
νερόν ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ νομοθέτου (τοῦ θέτοντος τὸν κανόνα)
ὑποχωρεῖ περισσότερον ὥστε μόνον ἐν περιπτώσει ἀτομικοῦ κανόνος,
τῆς διαταγῆς, ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ὄργάνου τοῦ θέτοντος τὸν κανόνα
καὶ τοῦ ὄργανου τοῦ ἐκτελοῦντος αὐτὸν ἡ εἰδικὴ σχέση τῆς ὑπαλλη-
λίας. Πρέπει δὲ νὰ τὴν διακρίνῃ κανεὶς σαφῶς ἀπὸ τὴν σχέσιν τὴν

ύφισταμένην μεταξὺ τοῦ ὄργανου ἐκείνου τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐπι-
καλεσθῆ ἓνα ἄλλο καὶ τοῦτον τοῦ ἄλλου. Διάφορον εἶναι ἐπίσης ἡ
σχέσις ὑπαλληλίας πρὸς τὸ ὄργανον τῆς πειθαρχικῆς ἀρχῆς τὸ ἀρμό-
διον νὰ καταστήσῃ ὑπεύθυνον τὸν ἀντικανονικῶς πράττοντα. Ἡ
πειθαρχικὴ ἀρχὴ καὶ ὁ προϊστάμενος εἶναι δυνατὸν δὲν εἶναι ὁμοῦ
καὶ ἀνάγκη νὰ συμπίπτουν.

§ 66. Ἄν ὄργανόν τι δὲν διατελεῖ μὲ κανένα ἄλλο εἰς ὑπαλληλι-
κὴν σχέσιν, ἂν δὲν ἔχη κανένα «προϊστάμενον» κατὰ τὴν ἀνωτέρω
μνημονευθεῖσαν ἐννοίαν, τουτέστι ἂν ὑποχρεοῦται νὰ ἐκτελῇ μόνον
γενικοὺς καὶ ὄχι εἰδικοὺς κανόνας ἐντὸς τῆς ἀρμοδιότητός του, τότε
εἶναι «ἀνώτατον» ὄργανον. Ὅτι μία πολιτεία πρέπει νὰ ἔχη ἓνα
μόνον ὑψιστον ὄργανον τοῦτο ἀποτελεῖ πρόληψιν τοῦ φυσικοῦ δικαί-
ου. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ σύγχρονοι πολιτεῖαι ἔχουν περισσότερα
«ὑψιστά» ὄργανα. Ὁ καλούμενος «ἀνώτατος πολιτικὸς ἀρχων» εἶναι
κατὰ κανόνα ἓν ὄργανον πλησίον ἄλλων. Χαρακτηρίζεται δὲ ἰποκλει-
στικῶς διὰ τοῦ περιεχομένου τῆς ἀρμοδιότητός του. Εἰς αὐτὴν δὲ
ἀνήκει τυπικώτατα ἡ ἀντιπροσώπευσις τῆς πολιτείας πρὸς τὰ ἔξω,
ἰδίᾳ δὲ τὸ κλείσιμον πολιτειακῶν συμβάντων, ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου,
ὁ διορισμὸς πολιτειακῶν λειτουργῶν, ἰδίᾳ τῶν ὑπουργῶν, οἱ ὁποῖοι,
ἐφ' ὅσον πρέπει νὰ προσυπογράψουν τὰς πράξεις τοῦ ἀνωτάτου
ἀρχοντος διατελοῦν πρὸς τὸ ὑψιστον αὐτὸ ὄργανον τῆς διοικήσεως
ὡς ἀρχηγοὶ τῆς διοικητικῆς ἐργασίας εἰς τὴν σχέσιν τῆς συναλλη-
λίας. Ἐπίσης εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ ἀνωτάτου πολιτικοῦ ἀρχον-
τος ἀνήκει ἡ ἀπονομὴ τίτλων, ἡ ἀπονομὴ τιμῶν, τὸ δικαίωμα τῆς
χάριτος καὶ ἀναιρέσεως ἢ καταργήσεως ποινῆς, ἡ ἀρχηγία τοῦ στρα-
τεύματος. Ἐν τούτοις δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ συγκεντρῶνται ὅλαι
αἱ λειτουργίαι αὗται εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς διὰ νὰ θεωρεῖται ὁ φορεὺς
αὐτῶν ὡς «ἀνώτατος πολιτικὸς ἀρχων». Εἶναι δυνατὸν ἢ μία ἢ ἡ
ἄλλη ἐξ αὐτῶν νὰ λείπη.

§ 67 Ἡ παραδοχὴ τῶν καλουμένων δευτερευόντων ὀργάνων, ἢτοι
ὀργάνων μὴ ἀντιπροσωπευόντων ἀμέσως τὴν πολιτείαν, ἀλλὰ ὄντων
ἀντιπροσώπων ἑνὸς ἄλλου ὀργάνου, τοῦ πρωτεύοντος, ἀποτελεῖ πο-
λιτικὸν πλάσμα, ἂν τὸ δευτερεῖον ὄργανον δὲν ὑποχρεοῦται νὰ ἐκ-
τελέσῃ κατ' ἐξαίρεσιν λειτουργίαν, ἢτις, δυνάμει τοῦ θετικοῦ δικαίου
ἀνήκει κατὰ κανόνα εἰς τὸ καλούμενον ἢ ἂν τὸ πρωτεῦον ὄργανον δὲν
δικαιοῦται νὰ καθορίσῃ κατὰ περιεχόμενον τὴν λειτουργίαν τοῦ δευ-

τερεύοντος δυνάμει τοῦ θετικοῦ δικαίου. Ἐνεκα τούτου ἡ καλουμένη **θεωρία τῆς ἀντιπροπεύσεως**· τουτέστι ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι τὸ σύγχρονον **κοινοβούλιον** εἶναι δευτερεῦον ὄργανον τοῦ λαοῦ, ὅστις καὶ μόνος θεωρεῖται ὡς πρωτεῦον ὄργανον τῆς πολιτείας, ὅτι ἐν τῷ κοινοβουλίῳ ἐκφράζεται μόνον ἡ **θέλησις τοῦ λαοῦ**, ἡ θεωρία λέγει αὕτη εἶναι **πολιτικὸν πλᾶσμα**, σκοποῦν γὰρ διατηρεῖν τὴν **φαινομενικότητα τῆς λαϊκῆς ἐξουσίας**, ἐφ' ὅσον, πρᾶγμα τὸ ὅποσον ἀπαντᾷ τῷ ὄντι εἰς τὰ συντάγματα τῶν καλουμένων ἀντιπροσωπευτικῶν πολιτειῶν, ἡ λειτουργία τοῦ «λαοῦ» τουτέστι τῶν δικαιουμένων γὰρ ἐκλέγουν, περιορίζεται εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ κοινοβουλίου, τὸ κοινοβούλιον, τουτέστι τὰ μέλη αὐτοῦ, δυνάμει θετικοῦ δικαίου, εἶναι **ἀνεξάρτητα** εἰς τὴν δράσιν αὐτῶν ἀπὸ τὸν λαὸν ἤτοι τοὺς ἐκλογεῖς. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει διὰ τὴν θεωρίαν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀνεξάρτητος **δικαστῆς** δεόν γὰρ θεωρεῖται **ἀντιπρόσωπος τοῦ συνταγματικοῦ μονάρχου** ἀπὸ τὸν ὅποσον δυνάμει τοῦ συντάγματος ἀφηρέθη ἡ δικαστικὴ ἐξουσία· καὶ αὕτη εἶναι πολιτικὸν πλᾶσμα ἀνυψοῦν τὴν ὑπόληψιν τοῦ μονάρχου, καὶ ἂν ἀκόμη, δυνάμει θετικοῦ κανόνος, δικαστικαὶ ἀποφάσεις ἐκδίδονται «ἐν ὀνόματι τοῦ μονάρχου».

Γ. Αἱ μέθοδοι τῆς δημιουργίας

(Αἱ μορφαὶ τῆς πολιτείας)

§. 68 Λέγοντες «**μορφήν**» τῆς πολιτείας κατὰ τὴν εἰδικὴν ἐκείνην ἔννοιαν τοῦ ὅρου, καθ' ἣν γίνεται συνήθως λόγος περὶ μοναρχίας καὶ δημοκρατίας, ὡς περὶ διαφόρων πολιτειακῶν μορφῶν, ἐννοοῦμεν τὴν εἰδικὴν **μέθοδον**, κατὰ τὴν ὁποίαν **δημιουργεῖται ἡ πολιτειακὴ τάξις**. Τὸ σπουδαιότατον κριτήριον, κατὰ τὸ ὅποσον διακρίνονται αἱ διάφοροι πολιτειακαὶ μορφαί, εἶναι ἡ **σχέσις εἰς ἣν διατελοῦν οἱ ὑποτεταγμένοι εἰς τὴν τάξιν πρὸς τὴν δημιουργίαν τῆς τάξεως** καὶ δὴ ἐφ' ὅσον καὶ ἂν οἱ ὑποτεταγμένοι εἰς τὸν κανόνα **συμμετέχουν ἢ ὄχι εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ κανόνος**. Ἐκ τῆς ἐννοίας λοιπὸν τῆς **αὐτοδιαθέσεως**, τουτέστι τῆς ἐλευθερίας κατὰ τὴν θετικὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου, καὶ τῆς ἀντιθέτου πρὸς αὐτὴν ἐννοίας προκύπτει διαλεκτικῶς ἡ σειρά τῶν πολιτειακῶν μορφῶν. Ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας, ὡς ἡ ἀρνησις πάσης πολιτείας, ἀποτελεῖ συνεπῶς τὸ

ἀντίθετον σημεῖον τῆς κοινωνικῆς σκέψεως. Ἡ μορφή τῆς πολιτείας, ἡ ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας, εἶναι ἡ **δημοκρατία**, ἐν τῇ ὁποία οἱ ὑποτεταγμένοι εἰς τοὺς κανόνας εἶναι καὶ οἱ δημιουργοῦντες τοὺς τὴν τάξιν ἀποτελοῦντας κανόνας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν **αὐταρχίαν**, ἐν τῇ ὁποία οἱ ὑποτεταγμένοι εἰς τοὺς κανόνας ἀποκλείονται ἐντελῶς ἀπὸ τὴν δημιουργίαν τῆς τάξεως, διότι αὕτη ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς ἓνα καὶ μόνον, μὴ ὑποτασσόμενον κατὰ καθῆκον εἰς τὴν τάξιν, εἰς τὸν αὐταρχικὸν ἄρχοντα ὁ ὁποῖος ἴσταται ἔναντι ὅλων τῶν ἄλλων ὡς κύριος. Ἄν ἐκλάβῃ κανεὶς **ὅλας τὰς κοινωνίας** ὡς ὁυθμιζομένας διὰ κανονιστικῶν τάξεων, τότε εἶναι ἡ σχέση τῶν ὑπετεταγμένων εἰς τὸν κανόνα πρὸς τὴν δημιουργίαν τοῦ κανόνος, ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ **αὐταρχίας καὶ δημοκρατίας**, ἡ σπουδαιότης ἀποψις διὰ τὴν διάκρισιν ὅλων τῶν **κοινωνικῶν** μορφῶν καὶ ὄχι μόνον τῶν **πολιτειακῶν** μορφῶν κατὰ τὴν στενωτέραν ἔννοιαν τοῦ ὅρου. Ἡ βαθυτέρον μάλιστα προχωροῦσα ἔρευνα εἶναι δυνατὸν νὰ δείξῃ ὅτι εὐρέθη τὸ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀποφασιστικὸν κριτήριον ὅλων τῶν μορφῶν τοῦ **δικαίου**, ἡ ἀποψις ἐπὶ τῆς ὁποίας προκύπτει ἡ οὐσιώδης διάκρισις ὅλων τῶν τὸ δίκαιον δημιουργούντων γεγονότων (π.ρ.β.λ. §. 36)

§. 69. Αὐταρχία καὶ δημοκρατία εἶναι **ιδεώδεις τύποι** οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν πραγματικότητα τοῦ θετικοῦ δικαίου ποτὲ δὲν πραγματοποιοῦνται πλήρως. Οὔτε αἱ φυσικαὶ οὔτε αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις ἑνὸς καὶ μόνον ἀνθρώπου ἐπαρκοῦν, διὰ τὰ δύναται οὗτος νὰ δημιουργήσῃ **ὅλους** τοὺς κανόνας μιᾶς πολιτειακῆς τάξεως, ὅταν μάλιστα πρόκειται περὶ ἐκτεταμένης ἐκτάσεως τῆς πολιτειακῆς τάξεως καθίσταται τοῦτο ἔτι δυσχερέστερον. Διὰ τοῦτο γεννᾶται διὰ τὸν αὐταρχικὸν ἄρχοντα ἡ ἀνάγκη νὰ διορίσῃ ἀντιπροσώπους, πληρεξουσίους, ἐπάρχους, συμβούλους κ.τ.λ. Μὲ αὐτὸ ὅμως ἀπομακρύνεται ἤδη ἡ πολιτειακὴ μορφή ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς καθαρᾶς αὐταρχίας. Ἄλλὰ καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς δημοκρατίας δὲν εἶναι πλήρως πραγματοποιήσιμος. Οἱ ὑποτεταγμένοι εἰς τὴν πολιτειακὴν τάξιν δὲν ἔχουν **ὅλοι** τὴν φυσικὴν καὶ ψυχικὴν ἱκανότητα πρὸς τὴν πολιτειακὴν λειτουργίαν· τοιοῦτοι εἶναι οἱ ἀσθενεῖς τῷ πνεύματι, οἱ ἐγκληματῖαι καὶ οἱ ἀνήλικοι, διότι διὰ τὴν δημοκρατικὴν ἐξάσκησιν τῶν πολιτικῶν καθηκόντων ἀπαιτεῖται καὶ ἓνα **minimum** ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἱκανότητος. Εἰς αὐτὸ δέον νὰ προστεθῇ καὶ ἓνα γεγονός, τὸ ὁποῖον ἔτι μᾶλλον ἀπομακρύν-

νει τὴν πραγματικὴν τῆς δημοκρατίας ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς.

Συμφώνως πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς δημοκρατίας δέον πᾶς κανὼν τῆς πολιτειακῆς τάξεως, ὡς καὶ ὁλόκληρος ἡ πολιτειακὴ τάξις, νὰ καθορίζεται διὰ τῆς ὁμοφώνου ἀποφάσεως ὅλων τῶν πολιτῶν. Ἐνεκα τούτου ἐξηγεῖ τὴν γένεσιν τῆς πολιτείας ἡ θεωρία τοῦ φυσικοῦ δικαίου διὰ συμβολαίου. Κατὰ βῆθος μάλιστα θὰ ἔπρεπε καὶ τὸ κῦρος τῆς πολιτειακῆς τάξεως, ὡς σύνολον, καὶ τὸ κῦρος παντὸς εἰδικοῦ κανόνος νὰ ἐξαρτηθῆ ἀπὸ τὴν διαρκῆ πρὸς τὴν τάξιν ὁμοφωνίαν παντὸς ὑποτεταγμένου εἰς τοὺς κανόνας αὐτῆς. Ὁ ὑποτεταγμένος δὲ εἰς τὴν τάξιν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα εἰς πᾶσαν στιγμὴν νὰ ἀποσύρεται ἀπὸ πάντα εἰδικὸν κανόνα καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τοῦ δικαίου διὰ τῆς ἀνακλήσεως τῆς ἀρχικῆς του συγκαταθέσεως, ἂν πρέπει τῷ ὄντι νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ ἰδέα τῆς αὐτοδιαθέσεως. Αὐτὸ ὅμως θὰ ἐσήμαινε τὴν πλήρη διάλυσιν τῆς πολιτείας καθὼς καὶ πάσης κοινωνικῆς μορφῆς καθ' ὅλου. Ἐντεῦθεν προέρχεται καὶ ἡ σκέψις ὅτι μένει κανεὶς δεσμευμένος εἰς τὴν ἀπαξ ἐκφρασθεῖσαν αὐτοῦ θέλησιν, σκέψις ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεσιν τοῦ κανόνος «*Pacta sunt servanda*», Ἐντεῦθεν δὲ προέκυψε καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς πλειοψηφίας, καθ' ἣν ἐντὸς τῆς δεδομένης πολιτειακῆς τάξεως τίθενται νέοι κανόνες καὶ μεταβάλλονται παλαιοὶ ὄχι διὰ τῆς ὁμοφώνου ἀποφάσεως ὅλων τῶν ὑποτεταγμένων εἰς τοὺς κανόνας, ἀλλὰ διὰ μιᾶς ἀποφάσεως, διὰ τὴν ὁποίαν ἐψήφισε τοῦλάχιστον πλέον ἀπὸ τὸ ἡμισυ τῶν ὑποτεταγμένων εἰς τοὺς κανόνας. Ἄν ἀπητῆτο διὰ τὴν περαιτέρω διαμόρφωσιν τῆς πολιτειακῆς τάξεως, τουτέστι διὰ τὴν μεταβολὴν ὁμοφώνου ἀποφάσεως τῶν ὑποτεταγμένων εἰς τοὺς κανόνας, τότε θὰ ἠδύνατο εἰς ἀρνούμενος νὰ συμφωνήσῃ μὲ τοὺς ἄλλους, νὰ ἐμποδίσῃ τὴν μεταβολὴν, καίτοι ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀποκρούουν τὴν τάξιν κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ὡς ἔχει τοῦτο μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης. Ἡ τάξις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ διετέλει εἰς ἀντίφασιν μὲ τοὺς πλείστους τῶν ὑποτεταγμένων εἰς τοὺς κανόνας παρὰ εἰς ὁμοφωνίαν. Ἄν λοιπὸν πρόκειται περὶ ἀπλῆς περαιτέρω διαμορφώσεως, μεταβολῆς τῆς πολιτειακῆς τάξεως, καὶ ἂν πρέπει νὰ ἀποκλεισθῆ εἰς τὸ ἄτομον ἡ δυνατότης τοῦ νὰ ἀποσύρεται μονομερῶς ἀπὸ τὸ κῦρος τῆς κοινωνικῆς τάξεως, τότε ἡ ἀρχὴ τῆς πλειοψηφίας σημαίνει τὴν ὑψίστην δυνατὴν προσέγγισιν εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ὁμοφωνίας τῆς ἀντικειμενικῆς τάξεως, τουτέστι τῆς καλουμένης «*θελήσεως*» τῆς κοινωνίας

μέ τὴν θέλησιν τῶν κατ' ἰδίαν τὴν κοινωνίαν ἀποτελούντων ἀτόμων, τουτέστι σημαίνει τὴν προσέγγισιν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς αὐτοδιαθέσεως, τῆς *ἐλευθερίας*.

§. 70. Ἐπειδὴ αὐταρχία καὶ δημοκρατία δὲν σημαίνουν τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον δύο πολιτικῶς πρὸς ἀλλήλους ἀντιθέτους ἰδεώδεις τύπους, ὅλαι αἱ ἱστορικαὶ πολιτεῖαι τοῦ θετικοῦ δικαίου ἐμφανίζονται ὡς ἐνδιάμεσοι μορφαί, προσεγγίζουσαι ὅτε μὲν περισσότερον τὸν ἕνα ὅτε δὲ περισσότερον τὸν ἄλλον τύπον. Πᾶσα συγκεκριμένη πολιτειακὴ τάξις παρουσιάζει στοιχεῖα τόσον τοῦ ἑνὸς ὅσον καὶ τοῦ ἄλλου τύπου· διὰ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τὴν χαρακτηρίσωμεν ὡς αὐταρχίαν ἢ ὡς δημοκρατίαν. ἀλλὰ νὰ ἰχαρακτηρίσωμεν τὴν σχέσιν τῆς κράσεως, τὴν ἀναλογίαν τῆς συνθέσεως ἐν ἧ ἐμφανίζονται ἡ αὐταρχικὴ καὶ ἡ δημοκρατικὴ ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τῶν κανόνων τοῦ δικαίου. Τοῦτο δὲ γίνεται κυρίως διότι ἡ πολιτειακὴ τάξις ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν ἀποψιν τῆς δημιουργίας τῆς εἶναι ἱεραρχικὴ τις οἰκοδομὴ, καὶ διότι δὲν εἶναι ἀνάγκη πᾶσα βαθμὶς τῆς πολιτειακῆς τάξεως νὰ δημιουργηθῆ κατὰ τὴν αὐτὴν μέθοδον. *Δημοκρατικὴ νομοθεσία* εἶναι δυνατόν νὰ συνδεθῆ με *αὐταρχικὴν ἐκτέλεσιν*, ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι ἐντὸς ἐκάστης βαθμίδος εἶναι δυνατόν νὰ συνδεθοῦν ἀμφότεραι αἱ μέθοδοι τῆς δημιουργίας.

Ἐκ τῆς γνώσεως τοῦ γεγονότος τούτου προκύπτει, ὅτι ἡ συνήθης διαίρεσις τῶν πολιτειακῶν μορφῶν εἰς *μοναρχίαν* καὶ *δημοκρατίαν*, δὲν μᾶς λέγει τίποτε. Μόνον ἡ ἀνάλυσις τῶν διὰ τῶν ὄρων τούτων χαρακτηριζομένων *πραγματικῶν μορφῶν*, εἶναι δυνατόν νὰ δείξῃ τὴν οὐσιώδη σχέσιν μεταξὺ αὐταρχικῆς καὶ δημοκρατικῆς ἀρχῆς εἰς τὴν οἰκοδόμησιν τῶν διαφόρων πολιτειακῶν τύπων.

§. 71. Ἡ ἀπεριόριστος ἢ «ἀπόλυτος» μοναρχία δὲν παρουσιάζει σήμερον κανένα πλέον θεωρητικὸν ἐνδιαφέρον. Κυρίως δὲ ὅταν ἐμφανίζεται ὡς θεοκρατία, πατριαρχία. Εἰς αὐτὰς τὰς τελευταίας περιπτώσεις δὲν πρόκειται περὶ διαφόρων πραγματικῶν τύπων πολιτειῶν ἀλλὰ περὶ διαφόρων πολιτειακῶν θεωριῶν, θεωριῶν, ἐκ τῶν ὁποίων δὲν προκύπτει ἡ θετικὴ κατάστασις τοῦ δικαίου τῶν πολιτειῶν τούτων, ἀλλὰ αἱ ὁποῖαι ἐπιχειροῦν μόνον νὰ δώσουν μίαν εἰδικὴν *ἐρμηνείαν* τῆς θετικῆς ταύτης καταστάσεως, τοῦ γεγονότος τούτου, ἐπιχειροῦν νὰ δώσουν μίαν δικαιολογίαν τῆς πολιτείας καὶ θέλουν ν' ἀναγάγουν τὴν δέσμευσιν τὴν ὁποῖαν γεννᾷ ἡ πολιτειακὴ

τάξις εἰς κάποιαν ἀξιολογικὴν ἀρχὴν, ὅπως εἶναι ὁ θεός, ἡ ἰδιοκτησία ἢ ὁ πατήρ:

Ἐπίσης σήμερον δὲν κινοῦν κανένα ἐνδιαφέρον μερικαὶ ἀρχαιότεραι μορφαὶ τῆς *περιορισμένης μοναρχίας*, ὅπως εἶναι ἡ φεδουαρχικὴ πολιτεία καὶ ἡ *μοναρχία*. Σημασίαν διὰ τὴν πολιτειολογίαν ἔχει μόνον ἡ καλουμένη *συνταγματικὴ μοναρχία*, τοσοῦτω μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ διαρρῦθμισίς της ὑπῆρξε παραδειγματικὴ διὰ τὴν οἰκοδόμησιν τῶν συγχρόνων *δημοκρατικῶν πολιτειῶν*. Αἱ *ἀριστοκρατικαὶ δημοκρατίαι* δὲν ἔχουν σήμερον καμίαν πλέον σημασίαν. Παραδειγματικῶς ἐπέδρασεν ἡ συνταγματικὴ μοναρχία ἐπὶ τῆς συγχρόνου δημοκρατίας ἐν τούτῳ κυρίως, ὅτι καὶ ἐν τῇ δημοκρατικῇ πολιτείᾳ ἐθεωρήθη ἀναγκαῖος ὁ θεσμός τοῦ «ἀνωτάτου ἀρχοντος» προικιζόμενος καὶ μὲ σχετικῶς σπουδαίαν ἀρμοδιότητα ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς νομοθεσίας καὶ τῆς ἐκτελέσεως. Εἰς τὴν συνταγματικὴν μοναρχίαν ὁ τὸ αὐταρχικὸν στοιχεῖον παριστῶν, φορεὺς τῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνωτάτου πολιτικοῦ ἀρχοντος χαρακτηρίζεται διὰ τῆς κληρονομικότητος τῆς θέσεώς του. Ἡ κληρονομικότης δὲ αὕτη δὲν εἶναι καθόλου ἢ πλήρης ἔκφρασις τῆς ἰδέας τῆς αὐταρχίας. Εἰς τὴν ἰδέαν τῆς αὐταρχίας ἀνταποκρίνεται περισσότερο ὁ *καθορισμὸς τοῦ διαδόχου* ὑπὸ τοῦ κυβερνῶντος αὐταρχικοῦ ἀρχοντος. Περισσότερον ὡς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν αὐταρχικὴν ἰδέαν ὁ τύπος τῆς *αἰρετῆς* μοναρχίας καὶ προσεγγίζει εἰς τὸν τύπον τῆς δημοκρατικῆς πολιτείας μὲ ἐπὶ κεφαλῆς ἓνα ἀνώτατον πολιτικὸν ἀρχοντα ἐκλεγόμενον δι' ὠρισμένον χρόνον.

§. 72. Εἰς τὴν συνταγματικὴν μοναρχίαν ἡ λειτουργία τοῦ μονάρχου εἶναι κατὰ βᾶθος *ἐξηρητημένη μερικὴ λειτουργία*. Ὁ μονάρχης δύναται, ἐφ' ὅσον τὸ σύνταγμα δὲν τοῦ ἔχει ἀφαιρέσει ὠρισμένας λειτουργίας, ὅπως τὴν δικαστικὴν, μόνον *ἐν συνδυασμῶ μετὰ ἄλλα ὄργανα* νὰ ἐνεργήσῃ πράξεις δικαίου. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς *νομοθεσίας* εἶναι τὸ *κοινοβούλιον* ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον περιορίζει τὴν νομικὴν δύναμιν τοῦ μονάρχου εἰς τρόπον ὥστε, κατὰ τὰ συντάγματα τῶν συνταγματικῶν μοναρχιῶν, οἱ νόμοι, τουτέστι οἱ γενικοὶ κανόνες γίνονται μόνον δι' ἀποφάσεως τοῦ κοινοβουλίου ἐπικιρουμένης ὑπὸ τοῦ μονάρχου. Κατὰ τὸν κανονισμόν τοῦ θετικοῦ δικαίου πρέπει ὁ *μονάρχης καὶ τὸ κοινοβούλιον* νὰ θεωρηθοῦν ὡς *ἐντελῶς συνάλληλοι παράγοντες*. Ἐπίσης ὑπάρχει συναλληλία καὶ ὅταν—ὡς κατὰ

κανόνα συμβαίνει τοῦτο ἐν τῇ συνταγματικῇ μοναρχίᾳ—ὁ μονάρχης δύναται νὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τῆς δράσεως τοῦ κοινοβουλίου ὁρισμένην ἐπιρροήν, ἔφ' ὅσον δικαιούται νὰ καλέσῃ, ἀναβάλλῃ καὶ νὰ διαλύσῃ τὴν βουλήν. Ὅλοι δὲ αἱ προσπάθειαι τῆς ἐπισήμου θεωρίας τῆς συνταγματικῆς μοναρχίας εἰς τὸ νὰ ἐπισκοτίσουν τὸ γεγονός τοῦτο διὰ θεωριῶν ὑποστηριζουσῶν τὴν *προνομιοῦχον θέσιν τοῦ μονάρχου*, δέον νὰ ἀποκρουσθοῦν ὡς πολιτικαὶ κυβδηλώσεις τοῦ θετικοῦ δικαίου. Αἱ θεωρίαι αὗται δέον γ' ἀποκρουσθοῦν καὶ ὅταν ἀκόμη στηρίζονται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ συντάγματος παραχωρουμένην τῷ μονάρχῳ ὡς δικαίωμα, *δημοσίευσιν τῶν νόμων*. Τὸ γεγονός ὅτι οἱ νόμοι δημοσιεύονται ὡς *διαταγαὶ τοῦ μονάρχου*, ἐκδιδόμεναι ὑπ' αὐτοῦ τῇ ἐκρίσει τοῦ κοινοβουλίου, ἀποτελεῖ βεβαίως μίαν ἐκ τῶν πραγμάτων ἐπιβαλλομένην ἰσχυροποίησιν τοῦ κειμένου τοῦ νόμου, δὲν εἶναι ὅμως διόλου δεσμευτικὴ διὰ τὴν θεωρίαν τοῦ δικαίου πρὸς κατανόησιν τῆς σχέσεως μεταξὺ μονάρχου καὶ κοινοβουλίου. Μόνον εἰς *Eventualfunction* ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς νομοθεσίας καλεῖται ὁ μονάρχης, ὅταν δὲν ἔχει δικαίωμα κυρώσεως, ἀλλὰ μόνον τὸ *Veto*, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ σημαίνει τὴν ἀπόλυσιν ἢ μόνον τὴν σχετικὴν (ἀναβλητικὴν) δύναμιν κατὰ τῶν νομοθετικῶν ἀποφάσεων τῆς βουλῆς. Ἡ δευτέρα περίπτωσις ἀποτελεῖ κατὰ κανόνα τὸ δικαίωμα τῶν ἀνωτάτων πολιτικῶν ἀρχόντων τῶν δημοκρατικῶν πολιτειῶν δεδομένου ὅτι ἡ λειτουργία τοῦ ἀνωτάτου πολιτικοῦ ἀρχοντος δὲν περιορίζεται εἰς ἀπλὴν ἐπικύρωσιν τῆς συνταγματικῆς γενέσεως τῶν νόμων.

§. 73. Καὶ ἡ συνήθης ἀντίληψις, καθ' ἣν ὁ συνταγματικὸς μονάρχης προϊσταται τῆς ἐκτελέσεως, στηρίζεται ἐπὶ τῆς θεωρίας τῆς συνταγματικῆς πολιτειολογίας τῆς ἔνεκα πολιτικῶν λόγων διαδεδομένης καὶ τῆς στρεφομένης κατὰ τῶν ὁρισμῶν τοῦ συντάγματος. Πρῶτον ἔχει ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τὸν μονάρχην τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς ἐκτελέσεως, τὸ ἐμφανιζόμενον ὡς δικαιοσύνη, διὰ τῆς συνταγματικῶς ὑποστηριζομένης *ἀνεξαρτησίας τῶν δικαστηρίων*. Τὸ δικαίωμα ὅμως τοῦ διορισμοῦ τῶν δικαστῶν, τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀναιρέσεως, καθὼς καὶ ὅλοι αἱ πράξεις τῆς διοικήσεως ἀνήκουν βεβαίως εἰς τὸν μονάρχην, ἀλλὰ ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸν ὑπεύθυνον ὑπουργόν. Διότι *πᾶσαι πράξεις τοῦ μονάρχου* (ὡς καὶ ἡ κύρωσις τῶν νόμων καὶ ἡ σύγκλησις τῆς βουλῆς καὶ ἡ διάλυσίς της) ἔχει ἀνάγκην, κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τῶν συνταγματικῶν πολιτειῶν, ἀπὸ τὴν *προσυπογραφὴν ἑνὸς ὑ-*

πευθύνου ύπουργοῦ. Τοῦτο δὲ σημαίνει ὅτι αἱ—κατὰ τὸ γράμμα τοῦ συντάγματος—παραχωρούμεναι εἰς τὸν μονάρχην πράξεις, ὅπως εἶναι π.χ. τὸ κλείσιμον πολιτειακῶν συμφωνιῶν, ὁ διορισμὸς πολιτειακῶν λειτουργῶν, ἡ δημοσίευσις ὠρισμένων διαταγμάτων κ.τ.λ., δὲν πρέπει νὰ τεθοῦν τῷ ὄντι ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὑφ' ἑνὸς συνθέτου ὀργάνου, τοῦ ὁποίου ὁ μονάρχης καὶ ὁ ὑπουργὸς ἀποτελοῦν μόνον μέρη. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ μονάρχης διορίζει τὸν ὑπουργὸν εἶναι ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸ ζήτημα τῆς ὑπεροχῆς ἢ ὑποταγῆς, δεδομένου μάλιστα ὅτι ὁ διορισμὸς ὑπουργοῦ γίνεται μόνον με ὑπουργικὴν προσυπογραφὴν. Παρὰ ταῦτα ἤμως καὶ τὰ συντάγματα τῶν δημοκρατικῶν πολιτειῶν χρησιμοποιοῦν μίαν φρασεολογίαν ἢ ὁποία παριστᾷ τὸ πρόσωπον ὡς εἰς ἄν μόνος ὁ ἀνώτατος πολιτικὸς ἄρχων, καὶ μάλιστα ὡς εἰς γενικῶς τὸ πρόσωπον τοῦ «ἀνωτάτου πολιτικοῦ ἄρχοντος» ὡς τοιοῦτο δικαιούται νὰ θέσῃ ὠρισμένας πράξεις. Λέγουν δηλαδὴ τὰ συντάγματα ὁ πρόεδρος κλείει πολιτειακὰς συμφωνίας, ὁ πρόεδρος διορίζει τοὺς ὑπαλλήλους κ.τ.λ. ἂν καὶ πάντα ταῦτα δὲν γίνονται μόνον ὑπὸ τοῦ προέδρου, ἀλλὰ ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τοῦ προέδρου καὶ τοῦ ὑπουργοῦ. Ἡ δέσμευσις τῶν πράξεων τοῦ μονάρχου ὑπὸ τῆς προσυπογραφῆς τοῦ ὑπουργοῦ αἰτιολογεῖται συνήθως με τὸ ἀνυπεύθυνον τοῦ μονάρχου, τουτέστι με τὴν διάταξιν τοῦ συντάγματος καθ' ἣν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτελεσθοῦν ἐξαναγκαστικαὶ πράξεις κατὰ τοῦ μονάρχου, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ διαδικασία προπαρασκευαστικὴ διὰ τοιαύτης πράξεως, (ἐξαιρέσει βεβαίως πολιτικῆς διαδικασίας, ἣτις ἤμως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γίνεται ὑπὸ εἰδικουῦ δικαστηρίου). Τουναντίον τὸ ὑπεύθυνον τοῦ ὑπουργοῦ ὑπάρχει εἰς μέγιστον βαθμὸν, καθ' ὅσον οὗτος εἶναι δυνατὸν νὰ κατηγορηθῇ ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου καὶ πιθανὸν νὰ τιμωρηθῇ ὑπ' αὐτοῦ ἢ ὑπὸ ἑνὸς εἰδικοῦ δικαστηρίου διὰ τὴν παρανομίαν τῶν πράξεών του, συνεπῶς δὲ καὶ τῶν πράξεων τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὑπογεγραμμένων.

Ὡστε ἡ προσυπογραφὴ σημαίνει κυρίως ὅτι αἱ προσυπογραφόμεναι πράξεις εἶναι δυνατὸν νὰ τεθοῦν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ κοινοβουλίου. Τὸ με τὸ «ἀνυπεύθυνον» τοῦ μονάρχου πάντοτε συνδεόμενον «ἀπρόσβλητον» αὐτοῦ σημαίνει τὸν ἀνώτατον βαθμὸν νομικῆς ὑποστηρίξεως καὶ ἀσφαλίσεως (ἰδίως διὰ αἰσιηροτέρων ποινῶν) τῆς ζωῆς, τῆς ὑγείας καὶ τῆς τιμῆς τοῦ μονάρχου. Ἄν καὶ ὁ ἀνώτατος πολιτικὸς ἄρχων δημοκρατικῶν πολιτειῶν καθίσταται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ

υπεύθυνος—άν και κατά τὸ παράδειγμα τῆς μοναρχίας—ἐν τούτοις αἱ πράξεις του δεσμεύονται διὰ τῆς προσυπογραφῆς ὑπευθύνων ὑπουργῶν. Ἡ ἀπομίμησις αὕτη τοῦ πολιτειακοῦ δικαίου τῆς συνταγματικῆς μοναρχίας ὁδηγεῖ εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς σημασίας, ἣν ἔχει ὁ θεσμὸς τῆς προσυπογραφῆς· δημιουργεῖ διπλὴν εὐθύνην.

§. 74. Τὸ διὰ τὴν συνταγματικὴν μοναρχίαν χαρακτηριστικὸν γεγονός ὅτι ὁ ἀνώτατος πολιτικὸς ἄρχων καὶ τὸ ἐκ τῶν ὑπουργῶν συνιστάμενον συμβούλιον εὐρίσκονται εἰς τὴν αὐτὴν γραμμὴν, τὸ παρέλαβε καὶ ἡ δημοκρατικὴ πολιτεία ἐν τῇ συνήθει αὐτῆς διαμορφώσει. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν δύο τύποι, οἱ ὅποιοι προσπαθοῦν νὰ ὑπερνικήσουν τὸν *δυῖσμον αὐτόν*. Πρῶτον ἡ καλουμένη *προεδρικὴ δημοκρατία*, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ ἀνώτατος πολιτικὸς ἄρχων, ἐκλεγόμενος εἰς δυνατὸν ἀμέσως ὑπὸ τοῦ λαοῦ, κέκτηται μεγάλα δικαιώματα, ἡ δὲ σημασία τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἶναι μικροτέρα, ἐνδέχεται μάλιστα ὁ ἀνώτατος πολιτικὸς ἄρχων νὰ εἶναι συνάμα καὶ ἄρχηγός τῆς κυβερνήσεως εἰς τὸν ὅποιον ὑποτάσσονται τὰ μέλη τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τὰ ὅποια δὲν εἶναι πραγματικοὶ ὑπουργοί, ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου πολιτικοῦ ἄρχοντος καὶ τοῦ ἄρχηγοῦ τῆς κυβερνήσεως διοριζόμενοι γενικοὶ γραμματεῖς. Ἡ ἀρχὴ τῆς *διαίρέσεως τῶν ἐξουσιῶν* εἶναι εὐνοϊκὴ διὰ τὴν τάσιν αὐτήν. Ἐξ ἄλλου ὑπάρχει ὁ τύπος τῆς καθολικῆς *κυριαρχίας τοῦ κοινοβουλίου*, χωρὶς ἴδιον ἀνώτατον πολιτικὸν ἄρχοντα, μὲ κυβερνήσιν ἐκλεγομένην ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου—ὑπουργικῶς ἢ συλλογικῶς ὠργανωμένην—ἣτις εἶναι ὑπεύθυνος ἐνώπιον τοῦ κοινοβουλίου καὶ ἐπὶ τῆς δράσεως τοῦ ὁποίου δὲν ἐξασκεῖ καμμίαν ἐπίδρασιν. Μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου τύπου ὑπάρχουν βεβαίως ποικίλαι μεταβατικαὶ μορφαί.

§. 75. Τὸ δημοκρατικὸν στοιχεῖον τόσον ἐν τῇ συνταγματικῇ μοναρχίᾳ ὅσον καὶ ἐν τῇ δημοκρατικῇ πολιτείᾳ ἀντιπροσωπεύεται διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλεγομένου *κοινοβουλίου*. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁμως λαμβάνεται πρὸ ὀφθαλμῶν μόνον ἡ καλουμένη *ἔμμεσος δημοκρατία* τῆς κοινοβουλευτικῆς πολιτείας, ἐπειδὴ ἡ καθαρῶς *ἀμεσος δημοκρατία*, τουτέστιν ἡ πολιτεία, ἣς ἡ θέλησις ἢ καὶ μόνον οἱ *γενικοὶ κανόνες* μορφοῦνται μόνον δι' ἀποφάσεως τῶν ἐν τῇ ἀντιπροσωπείᾳ τοῦ λαοῦ συνεργομένων καὶ ἐχόντων ψῆφον πολιτῶν, δὲν λαμβάνεται σήμερον σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν. Τὸ κοινοβούλιον συνίσταται ἐν τῇ *συνταγματικῇ μοναρχίᾳ* κατὰ κανόνα ἀπὸ *δύο βουλῶν*, ἐκ

τῶν ὁποίων μόνον ἢ μία ἐκλέγεται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ, τοῦ ὁποίου καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀντιπροσωπείαν, ἐνῶ ἡ ἄλλη σχηματίζεται κατὰ μέρος μὲν ἀπὸ κληρονομικά, κατὰ μέρος δὲ ἀπὸ μέλη διοριζόμενα ὑπὸ τοῦ μονάρχου, καὶ ἐξυπηρετεῖ κυρίως τὰ συμφέροντα προνομιάων τάξεων. Καὶ ἐν τῇ δημοκρατικῇ πολιτείᾳ γίνεται ἡ ἀπομίμησις τοῦ συστήματος τῶν δύο βουλῶν, συστήματος ἐξασθενούστος τὴν δημοκρατικὴν ἀρχήν. Ἐν τούτοις ὁ σχηματισμὸς τῆς δευτέρας βουλῆς ἐν τῇ δημοκρατικῇ πολιτείᾳ συναντᾷ δυσχερείας σχεδὸν ἀνυπερβλήτους.

τῷ. Ὁ βαθμὸς μέχρι τοῦ ὁποίου τὸ κοινοβούλιον ἐξυπηρετεῖ τὴν δημοκρατικὴν ιδέαν, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἐκλογικὸν σύστημα, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ἐκλέγονται τὰ μέλη αὐτοῦ. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἔχει σπουδαιότητα εἶναι κυρίως ἡ καθολικὴ ψηφοφορία, ἡ ἀρχὴ καθ' ἣν δέον νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν δημιουργικὴν πράξιν δι' ἧς σχηματίζεται τὸ κοινοβούλιον ὅσον εἶνε δυνατόν περισσότεροι ἐκ τῶν ὑποτεταγμένων εἰς τοὺς πολιτειακοὺς κανόνας. Εἰς δευτέραν μοῖραν ἴσταται ἡ ἰσότης τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, τοῦτέστι τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἐπίδρασις παντὸς ἐκλογέως πρέπει νὰ εἶναι ἡ αὐτὴ ἐπὶ τοῦ ἐκλογικοῦ ἀποτελέσματος. Τέλος δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὁ θεμελιώδης ὅρος καθ' ὃν πρέπει νὰ ἐκλέγονται τὰ κατ' ἰδίαν μέλη τοῦ κοινοβουλίου. Ὑπάρχουν δύο τρόποι ἐκλογῆς, τὸ πλειοψηφικὸν καὶ τὸ ἀναλογικὸν σύστημα καὶ κατὰ μὲν τὸ πρῶτον ὁ ἐκλεγόμενος πρέπει νὰ ἔχη λάβη πλεόν τοῦ ἡμίσεως τῶν δοθεισῶν ψήφων ἵνα θεωρηθῇ ἐκλεγμένος, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ἐκάστου πολιτικοῦ κόμματος ὁυθμίζεται ἀναλόγως τῶν ψήφων, τὰς ὁποίας ἔλαβε τὸ κόμμα ἐν συνόλῳ. Εἰς τὴν ιδέαν τῆς δημοκρατίας ὡς τὴν ἰδίαν τῆς αὐτοδιαθέσεως ἀνταποκρίνεται περισσότερο τὸ ἀναλογικὸν ἐκλογικὸν σύστημα παρὰ τὸ πλειοψηφικὸν, διότι κατὰ τὸ πρῶτον ἕκαστος ψηφοφόρος ἀντιπροσωπεύεται μόνον ἀπὸ τὸν ἰδικόν του βουλευτὴν, τοῦτέστι ἀπὸ τὸν ἀντιπρόσωπον ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἐψήφισεν, ἐνῶ κατὰ τὸ δεύτερον ἀντιπροσωπεύεται μόνον ἢ πλειοψηφίᾳ καὶ ὄχι ἢ μειονοψηφία. Ἡ ἀναλογία βασιίζεται συνεπᾶς κατὰ μίαν ὁρισμένην ἔννοιαν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμοφρονίας, ἣτις δέον νὰ θεωρηθῆται ὡς ἡ κυρίαι ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας. Ἄν δὲ κατὰ τὴν ἐν τῷ κοινοβουλίῳ λήψιν ἀποφάσεων ὑποχωρεῖ ἡ ἀρχὴ αὕτη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς πλειοψηφίας, τοῦτο σημαίνει ὡς ἐδείχθη προηγουμένως, μίαν,

ἀναγκαίαν βεβαίως ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἀναλογίας εἶναι μόνον *κατὰ προσέγγισιν* πραγματοποιήσιμος, ὅτι ἡ διαίρεσις ἑνὸς ὠρισμένου ἀριθμοῦ βουλευτικῶν ἐδρῶν εἰς πολιτικὰ κόμματα διαφόρου μεγέθους εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ μίον *δι' ἀκεραίων ἀριθμῶν*, ἐνῶ ἡ ἀκριβὴς μαθηματικὴ διαίρεσις κατὰ κανόνα ἀποδίδει κλάσματα. Ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δοθοῦν εἰς ἓνα πολιτικὸν κόμμα π.χ. 10 καὶ 7)8 βουλευτικαὶ ἔδραι, διὰ τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ψηφοφορίας κατὰ τὴν ἐκλογικὴν μέθοδον θὰ πλησιάζῃ μόνον κατὰ προσέγγισιν τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀναλογίας. Ἐπειτα ἀπαιτεῖται ἓνα ὠρισμένον μέτρον *ψήφων*, διὰ νὰ ἀναγνωρισθῇ εἰς ἓνα πολιτικὸν κόμμα μία βουλευτικὴ ἔδρα. Ἄν καὶ τὸ μικρότατον πολιτικὸν κόμμα εἶχε ἀξίωσιν ἐπὶ μιᾶς βουλευτικῆς ἔδρας, τότε θὰ ἔπρεπε μαθηματικῶς, ἂν ἓνα πολιτικὸν κόμμα συνίστατο ἀπὸ ἓνα μόνον ἐκλογέα, ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν νὰ εἶναι ἴσος πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκλογέων. Αὐτὸ ὅμως θὰ ἐσήμεναι τὴν ἄρσιν τῆς ἀρχῆς τῆς ἀντιπροσωπείας, τὴν καλουμένην *ἄμεσον δημοκρατίαν*.

§. 77. Ὅτι δὲ ἐν τῷ ἀναλογικῷ συστήματι ἐμπεριέχεται ἡ τάσις πρὸς τὴν ἄμεσον δημοκρατίαν, τοῦτο ἐπικυροῦται ὑπὸ τῆς προηγουμένως ἐπιχειρηθείσης δικαιολογήσεώς του, ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας, διότι ἡ ἄμεσος δημοκρατία σημαίνει βεβαίως ἓνα πολὺ ὑψηλότερον βαθμὸν δημοκρατίας, παρὰ ἡ ἔμμεσος ἢ ἡ κοινοβουλευτικὴ δημοκρατία, ἡ ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν κοινωνικοτεχνικὴν ἀρχὴν τοῦ *καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας*. Ἐκ τούτου δὲ ἐννοεῖται καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι τινὲς δὲν ἠθέλησαν ν' ἀναγνωρίσουν τὴν κοινοβουλευτικὴν πολιτειακὴν μορφήν, τὴν καλουμένην ἀντιπροσωπευτικὴν πολιτείαν, ὡς δημοκρατίαν, τοιούστι ὡς πολιτειακὴν μορφήν τῆς ἐλευθερίας. Ἐκ τούτου δὲ ἐξηγεῖται καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐσχάτως ζητοῦν πολλοὶ νὰ συνδέσουν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς δημοκρατικῆς ἰδέας τὴν σήμερον τέλος πάντων ἀναπόδραστον ἀποβᾶσαν μορφήν τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς πολιτείας, μὲ ὠρισμένους θεσμοὺς, οἱ ὅποιοι προσεγγίζουν τὴν πολιτείαν πρὸς τὴν ἄμεσον δημοκρατίαν. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται τὸ γεγονὸς ὅτι ζητοῦν πολλοὶ, ἡ μεγάλη μᾶζα τῶν ἐχόντων πολιτικὰ δικαιώματα, ὁ καλούμενος λαὸς, ὅστις, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς θεϊκῆς κυριαρχίας τὴν ὑποβιβάζουσιν τὴν δημοκρατικὴν ἰδεολογίαν, εἶναι ὁ κύριος κάτοχος τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας, νὰ μὴν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ἀπλὴν πράξιν τῆς δημιουργίας τοῦ κοινοβουλίου, ἀλλὰ νὰ

λαμβάνη μέρος· καὶ εἰς τὴν νομοθεσίαν. Τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐξυπηρετοῦσιν οἱ ἐν ταῖς συγχρόνοις πολιτείαις χρησιμοποιούμενοι θεσμοὶ τῆς *λαϊκῆς πρωτοβουλίας* καὶ τοῦ *δημοψηφίσματος*. Κατὰ τὴν πρώτην μειονότης τις πολιτῶν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ προτείνῃ τὴν δημιουργίαν νόμου τινός, περὶ τοῦ ὁποίου κατόπιν σκέπτεται καὶ ἀποφασίζει τὸ κοινοβούλιον. Κατὰ τὸ δεύτερον νόμος τις ψηφισθεὶς ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου εἶναι δυνατὸν, ὑπὸ ὠρισμένας συνθήκας, νὰ ὑποβληθῇ εἰς ψήφισμα τοῦ λαοῦ.

§ 78. Κατὰ τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας, ἣτις κατὰ τὰς ποικίλας αὐτῆς μορφὰς ἰσχύει ὡς ἡ πολιτικὴ μορφή τῆς σήμερον, ὡς ἡ μορφή τῆς συγχρόνου πεπολιτισμένης πολιτείας, ἐγείρονται ἐσχάτως πολλαὶ κατηγορίαι. Αἱ μεγάλαι ἐλπίδες, τὰς ὁποίας ἄλλοτε ἐφαίνετο νὰ γέννῃ, ὅταν ἐν τῇ ἀπολύτῳ μοναρχίᾳ ἐπάλαιε κανεὶς ὑπὲρ αὐτῆς, δὲν ἐπραγματοποιήθησαν· τῷ ὄντι. Ἔνεκα τούτου ἀντιτάσσει κανεὶς πάλιν σήμερον κατ' αὐτῆς τὴν ἰδέαν τῆς αὐταρχίας, ἐν τῇ μορφῇ τῆς *δικτατορίας*, ἣ ζητεῖ τρίτην τινὰ πολιτικὴν μορφήν, κειμένην πέραν τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ δημοκρατίας καὶ αὐταρχίας. Πολλοὶ δὲ νομίζουσιν ὅτι αὕτη κεῖται ἐν *ὀργανώσει τῶν ἐπαγγελημάτων*. Ἀπατῶνται ὅμως ὡς πρὸς αὐτὸ, διότι καὶ αἱ ἐν τῇ ὀργανώσει ταύτῃ ἀναφαινόμεναι ἀντιθέσεις συμφερόντων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λυθοῦν κατὰ μίαν ἀρχὴν ἀπορρέουσας ἀπὸ τὸ σύστημα τῶν ἐπαγγελημάτων. Καὶ αἱ ἀντιθέσεις αὗται εἶναι δυνατὸν μόνον *αὐταρχικῶς* ἢ *δημοκρατικῶς* νὰ λυθοῦν. Ἀπὸ τὴν ἀντίθεσιν ταύτην τὴν ὑπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἤδη διαγνωσθεῖσαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξέλθῃ οὔτε ἡ ζωὴ, οὔτε ἡ θεωρία ἐν τῇ πολιτικῇ. Διότι ἡ ἀντίθεσις αὕτη εἶναι βαθύτατα συνυράσμενη μὲ τὴν αἰωνίαν ἀντίθεσιν ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶναι καθηλωμένη ἡ ἀνθρώπινη γνῶσις καὶ ἡ ἀνθρώπινη βούλησις, ἐν τῇ ἀντιθέσει μεταξὺ μεταφυσικῆς ἀπολυταρχικῆς καὶ βετικῆς (ἐμπειρικῆς) σχετικιστικῆς κοσμοθεωρίας καὶ ἀξιολογίας.